

**Robert Musiałkiewicz, Damian
Walczak**

**Rolnik indywidualny -
(mikro)przedsiębiorca czy rolnik?
Analiza ekonomiczno-prawna**

Ekonomiczne Problemy Usług nr 111, 154-164

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ROBERT MUSIAŁKIEWICZ

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa we Włocławku

DAMIAN WALCZAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ROLNIK INDYWIDUALNY – (MIKRO)PRZEDSIĘBIORCA CZY ROLNIK? – ANALIZA EKONOMICZNO-PRAWNA

Streszczenie

Odpowiedź na pytanie, czy rolnik jest przedsiębiorcą nie jest prosta. Po pierwsze odpowiedź tę należy rozpatrywać na gruncie różnych dziedzin naukowych. Kim innym jest rolnik i przedsiębiorca dla prawników, a kim innym dla ekonomistów. W tych naukach jednak można różnie definiować rolników, uznając ich zarówno za przedsiębiorców, jak i traktując ich wyłącznie jak rolników (czyli kogo?).

Podsumowując należy jednak podkreślić, że coraz więcej analiz, opracowań czy ekspertyz uznaje rolnika za przedsiębiorcę, może nie do końca zdefiniowanego przez odpowiednie przepisy, jednak przedsiębiorcę.

Słowa kluczowe: rolnik, mikroprzedsiębiorca, rolnictwo

Wprowadzenie

Odpowiedź na pytanie, czy rolnik indywidualny jest przedsiębiorcą nie jest prosta. Po pierwsze odpowiedź należy rozpatrywać na gruncie różnych dziedzin naukowych. W inny sposób definiowany jest rolnik przez normy prawne i doktrynę prawniczą, w inny przez nauki ekonomiczne¹. Po drugie, odpowiadając na to pytanie bezwzględnie trzeba uwzględnić wiele aspektów mogących wpływać na określenie jego statusu.

To od rodzaju formy prawnej zależą zasady funkcjonowania podmiotów. Wyznacza ona zakres praw i obowiązków podmiotów funkcjonujących w obrocie gospodarczym i życiu społecznym. Zasady te mogą być w części wspólne dla pewnych kategorii podmiotów, niemniej nigdy nie są całkowicie identyczne. Chodzi w szczególności o prawa i obowiązki podatkowe, rejestrowe, administracyjne, w zakresie ubezpieczeń społecznych czy prawa konkurencji. Niezmiernie istotne jest zatem określenie statusu prawnego danego podmiotu. W większości wypadków taka kwali-

¹ Oczywiście odpowiedź na to pytanie może być także analizowana na gruncie innych nauk, np.: w naukach społecznych (socjologia), humanistycznych (nauki o rodzinie) lub rolniczych.

fikacja nie nastęca większych trudności. Dotyczy to spółek kapitałowych, osobowych, stowarzyszeń, fundacji, spółdzielni. Problemy z jednoznaczną kwalifikacją prawną dotyczą podmiotów, których status, z uwagi na regulacje w wielu aktach prawnych został niedookreślony, implikując tym trudności interpretacyjne. Takim przykładem jest określenie statusu prawnego rolnika indywidualnego. Problematyczne jest zagadnienie czy działalność osób indywidualnych w rolnictwie jest działalnością gospodarczą i czy podmioty wykonujące tę działalność są przedsiębiorcami w znaczeniu prawnym? Jednocześnie jeżeli rolnika można określić przedsiębiorcą należy rozpatrywać go wyłącznie w charakterze mikroprzedsiębiorcy², rolnicy zatrudniający bowiem powyżej 10 pracowników³, a tym bardziej osiągający obrót lub sumę bilansową na poziomie 2 mln euro zapewne w Polsce są nieliczni⁴.

Na wstępie należy również odpowiedzieć na pytanie, jeżeli rolnik nie jest (mikro)przedsiębiorcą to za kogo można go uznać? Obecny rolnik otrzymujący dopłaty z Unii Europejskiej, gospodarujący w coraz bardziej turbulentnych uwarunkowaniach to na pewno nie jest „chłop”, lub „kułak”, jak kiedyś określano osoby gospodarujące na roli. Czy określenie rolnik (osoba zajmująca się uprawą ziemi i roślin oraz hodowlą zwierząt) jest jednak właściwe, czy nie należy już w sensie ekonomicznym określać rolników pojęciem farmer (osoba pracująca w gospodarstwie rolnym i nim zarządzająca), a może należy wprowadzić dla takich osób nowe określenie – w pełni oddające specyfikę zawodową.

Celem artykułu jest wskazanie, czy w obecnych uwarunkowaniach prawno-ekonomicznych można rolnika indywidualnego uznać za przedsiębiorcę.

Rolnik indywidualny w polskim systemie prawnym

Rozważanie należy zacząć od pojęć terminologicznych oraz wskazania na to, że w polskim systemie prawnym nie funkcjonuje jedna, uniwersalna dla tego systemu definicja rolnika indywidualnego. *De lege lata* mamy do czynienia z chaosem terminologicznym, niezależnymi od siebie pojęciami, właściwymi dla jednego aktu prawnego, których interpretację systemową utrudnia operowanie przez ustawodawcę terminami rolnik, rolnik indywidualny oraz producent rolny. W celu lepszego zrozumienia materii, przedmiotowe rozważania zostaną przedstawione odrębnie dla prawa publicznego i prawa prywatnego.

² D. Walczak, G. Voss, *New possibilities of supporting Polish SMEs within the Jeremie Initiative Managed by BGK*, „Mediterranean Journal of Social Sciences” 2013, vol. 4, nr 9, s. 759–762.

³ Oczywiście średniorocznie, niektóre gospodarstwa bowiem, zwłaszcza ogrodnicze, w sezonie najintensywniejszej pracy mogą zatrudniać taką liczbę osób.

⁴ Chociaż należy zwrócić uwagę, że typologia małych i średnich przedsiębiorstw ma w każdym kraju cechy indywidualne i określenie rolnika (mikro)przedsiębiorcą jest w większym zakresie podkreśleniem niewielkich rozmiarów prowadzonego biznesu niż odniesieniem do konkretnych wielkości granicznych. W. Piątkowski, *Małe i średnie przedsiębiorstwa*, „Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Oeconomica” 1999, nr 149, s. 84.

Prawo publiczne, według teorii wywodzących się z prawa rzymskiego, służy interesowi publicznemu, natomiast prawo prywatne urzeczywistnia interesy prywatne. Według teorii podporządkowania, rozgraniczeniem jest charakter stosunku prawnego. Gdy występuje stosunek prawnej nadrzędności państwa i podporządkowania obywatela, to wtedy mamy do czynienia z prawem publicznym, gdy natomiast pozycja stron w ramach stosunku prawnego jest równa wówczas mamy do czynienia z prawem prywatnym⁵. Do norm przepisów prawa prywatnego, w ramach niniejszego artykułu zaliczono akty prawa administracyjnego, zaś do przepisów prawa prywatnego – normy prawa cywilnego.

Ustalając status rolnika indywidualnego w zakresie prawa publicznego w pierwszej kolejności należy wskazać na definicję wprowadzoną do Ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego⁶, zgodnie z którą za rolnika indywidualnego uważa się osobę fizyczną będącą właścicielem, użytkownikiem wieczystym, samoistnym posiadaczem lub dzierżawcą nieruchomości rolnych, których łączna powierzchnia użytków rolnych nie przekracza 300 ha, posiadającą kwalifikacje rolnicze oraz co najmniej od 5 lat zamieszkałą w gminie, na obszarze której jest położona jedna z nieruchomości rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego i prowadzącą przez ten okres osobiście to gospodarstwo. Z kolei w art. 6 pkt. 1 Ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników⁷, przez rolnika rozumie się pełnoletnią osobę fizyczną, zamieszkujejącą i prowadzącą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym, w tym również w ramach grupy producentów rolnych, a także osobę, która przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa rolnego do zalesienia. Inne ustawy operują określeniem producent rolny:

- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności⁸,
- Ustawa z dnia 10 marca 2006 r. o zwrocie podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej⁹,
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich¹⁰.

Konstatując, na podstawie brzmienia przytoczonych norm prawnych należy wskazać, że na gruncie prawa publicznego, funkcjonuje definicyjny dualizm dla podmiotów prowadzących gospodarstwo rolne. W ujęciu legislacyjnym podmiotami prowadzącymi gospodarstwa rolne mogą być osoby indywidualne lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Czy wskazane podmioty są przedsiębiorcami w świetle prawa publicznego?

Zakres przedmiotowy przedsiębiorcy i jego definicję zawiera Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej (u.s.d.g.).

⁵ E. Ochendowski, *Prawo Administracyjne*, TNOiK, Toruń 2006, s. 38.

⁶ t.j. DzU 2012, poz. 803.

⁷ t.j. DzU 2008, nr 50, poz. 291, z późn. zm.

⁸ t.j. DzU 2012, poz. 86.

⁹ DzU 2006, nr 52, poz. 379, z późn. zm.

¹⁰ DzU 2005, nr 150, poz. 1249, z późn. zm.

Z uwagi na określenie w niej zasad korzystania z konstytucyjnej wolności i granic działalności gospodarczej, nazywana jest mianem konstytucji przedsiębiorczości, a jej rozwiązania powinny być brane pod uwagę w obszarze całego publicznego prawa gospodarczego. Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.s.d.g. przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą, którą zgodnie z art. 2 u.s.d.g. jest działalność zarobkowa, wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz działalność polegająca na poszukiwaniu, rozpoznawaniu i wydobywaniu kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły.

Wskazane definicje za sprawą wyłączenia zawartego w art. 3 u.s.d.g., nie mają zastosowania do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmowania przez rolników pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów oraz wyrobu wina przez producentów, będących rolnikami wyrabiającymi mniej niż 100 hektolitrów wina w ciągu roku gospodarczego.

Zatem ustawodawca w świetle u.s.d.g. odmówił statusu przedsiębiorcy rolnikom indywidualnym, choć jak słusznie wskazuje Jerzy Paweł Naworski, działalność określona w art. 3 u.s.d.g. (działalność wytwórcza w rolnictwie) ma charakter gospodarczy w znaczeniu art. 2 u.s.d.g. i mimo że art. 3 u.s.d.g. nie zalicza do grona przedsiębiorców rolników indywidualnych, to są nimi w obszarze prawa publicznego, jeżeli przepisy poszczególnych ustaw nie stanowią inaczej (działalność rolnicza mieści się bowiem w definicji działalności gospodarczej określonej w art. 2 u.s.d.g. a ustawa wyłącza działalność rolniczą tylko z zakresu stosowania danej ustawy)¹¹. Nieco odmienny pogląd prezentuje Elżbieta Kremer, która wiąże status przedsiębiorcy z możliwością uzyskania wpisu do rejestru przedsiębiorców. Według niej osoby fizyczne prowadzące gospodarstwa rolne nie są przedsiębiorcami, gdyż zgodnie z u.s.d.g. nie mają możliwości dokonania wpisu do ewidencji przedsiębiorców¹². Zgodnie z art. 14 ust. 1 u.s.d.g. przedsiębiorca może podjąć działalność gospodarczą w dniu złożenia wniosku o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEDIG) albo po uzyskaniu wpisu do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym. Wpisowi do ewidencji podlegają przedsiębiorcy będący osobami fizycznymi, uwzględniając wyłączenie art. 3 u.s.d.g., wpisowi nie podlegają osoby fizyczne prowadzące działalność wytwórczą w rolnictwie. Przyjmując zatem za kryterium możliwość dokonania wpisu do ewidencji CEDIG, nie można uznać rolników indywidualnych za przedsiębiorców, niemniej czy owe kryterium jest właściwe, czy definitywnie rozstrzyga o prowadzonych rozważaniach?

Uwzględniając znaczenie u.s.d.g. w systemie publicznego prawa gospodarczego, wydaje się, że należy uznać zasadę, iż rolnik indywidualny w świetle prawa

¹¹ J.P. Naworski, *Status prawny rolnika indywidualnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 10, s. 14.

¹² E. Kermer, *Odpowiedzialność za zobowiązania związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego*, Kraków 2003, s. 329.

publicznego nie jest przedsiębiorcą, niemniej jak wskazuje Paweł Blajer¹³, od tej zasady *de lege lata* w obszarze prawa publicznego są wyjątki. Przykładowo, w Ustawie z dnia 5 sierpnia 2001 r. o cenach¹⁴, terminem przedsiębiorcy określono podmiot, o którym mowa w art. 4 Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, a także osobę prowadzącą działalność wytwórczą w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego. Zbliżone uregulowania traktujące rolnika indywidualnego jako przedsiębiorcę albo obejmującego zakresem podmiotowym tak jak przedsiębiorcę odnaleźć można również w innych ustawach¹⁵.

Konkludując rozważania nad statusem prawnym rolnika indywidualnego, w prawie publicznym zwraca uwagę chaos w zakresie terminologii. Definicje określenia rolnik, czy producent rolny zawarto w wielu ustawach z zakresu rolnictwa, ich zastosowanie dotyka jednak tylko danego aktu prawnego, gdyż zostały stworzone wyłącznie na jego potrzeby. Ustawy z zakresu rolnictwa, na potrzeby ich regulacji, zrównują w zakresie praw i obowiązków podmioty określane jako producenci rolni, czyli nieco generalizując normy definicyjne, podmioty będące osobami fizycznymi, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, prowadzące gospodarstwo rolne. Takie ujęcie kontestuje z przyznaniem prawnego statusu przedsiębiorcy. Osoby prawne (spółki prawa handlowego) prowadzące gospodarstwo rolne są przedsiębiorcą, zaś osoby fizyczne takiego statusu nie mają, choćby nawet ich działalność w zakresie produkcji rolnej była identyczna jak spółki prawa handlowego¹⁶.

Do innych wniosków, co do statusu rolnika indywidualnego, prowadzi analiza przepisów prawa prywatnego tj. prawa cywilnego. Zgodnie z art. 43¹ Kodeksu cywilnego, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Pojęcie przedsiębiorcy kształtują dwa kryteria. Kryterium podmiotowe oraz funkcjonalne. W myśl pierwszego kryterium przymiot przedsiębiorcy przysługuje wszystkim podmiotom stosunków cywilnych. Z kolei kryterium funkcjonalne sprowadza się do przedmiotu działalności podmiotu prawa cywilnego, tj. prowadzenia działalności gospodarczej lub zawodowej¹⁷. W literaturze przedmiotu dominuje pogląd, że cechą rozstrzygającą w zakresie uzyskania statusu przedsiębiorcy w świetle prawa cywilnego jest prowadzenie działalności gospodarczej lub zawodowej, rozumianej jako profesjonalne prowadzenie działalności zarobkowej wykonywanej w sposób zorganizowany oraz

¹³ P. Blajer, *Definicja i status rolnika indywidualnego jako przedsiębiorcy w prawie włoskim i polskim*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, nr 3, s. 704.

¹⁴ t.j. DzU 2013, poz. 385.

¹⁵ Należą do nich: Ustawa z dnia 30 marca 2001 r. o rolniczych badaniach rynkowych (DzU 2001, nr 42, poz. 471, z późn. zm.); Ustawa z dnia 12 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (t.j. DzU 2002, nr 101, poz. 927); Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (DzU 2013, poz. 403).

¹⁶ A.W. Wiśniewski, *Stan prywatnego prawa gospodarczego a optymalna wizja kodeksu cywilnego – zagadnienia podmiotowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 6, s. 9.

¹⁷ Szerzej, W. Popiołek, *Przedsiębiorcy i ich oznaczenia*, w: *Kodeks cywilny Tom 1 – Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 214.

ciągły¹⁸. Czy działalność rolników indywidualnych wyczerpuje znamiona definicji z Kodeksu cywilnego? Spełniają oni kryterium podmiotowe, natomiast zaliczenie kryterium funkcjonalnego uzależnione jest od charakterystyki prowadzonego gospodarstwa rolnego – osiąganych przychodów, nakładów oraz organizacji pracy. Kodeks cywilny za gospodarstwo rolne uważa grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego (art. 55³). Wskazana definicja nie przesądza czy gospodarstwo rolne spełnia kryterium funkcjonalne określone w art. 43¹.

W obecnej gospodarce rolnej można zaobserwować zróżnicowanie charakteru prowadzonych gospodarstw¹⁹. Funkcjonują gospodarstwa rolne produkujące wyłącznie w celach zaspokojenia własnych potrzeb, jako uzupełnienie innej działalności zawodowej ich właścicieli oraz gospodarstwa rolne produkujące towary na sprzedaż. Trafnie zauważa Paweł Blajer, że pierwsze z nich nie mają charakteru gospodarczego, brakuje w nich bowiem przesłanki działalności zarobkowej, stąd osoby je prowadzące nie są przedsiębiorcami. Odmierna sytuacja jest w drugim przypadku. W świetle art. 43¹ k.c. osoby fizyczne prowadzące gospodarstwa rolne produkujące na zbytek, zgodnie z wykładnią literalną są przedsiębiorcami. Jakie mogą być implikacje takiej kwalifikacji? Otóż w odniesieniu do takich podmiotów należy stosować właściwe dla przedsiębiorców zasady prawa cywilnego, takie jak: krótsze terminy przedawnienia (art. 118 k.c.), zasady podwyższonego miernika staranności z art. 355 § 2 k.c., zakaz waloryzacji świadczeń pieniężnych określony w art. 358¹ k.c., a także, zgodnie z art. 43⁴ – uznanie imienia i nazwiska za firmę.

W zakresie przedmiotowych rozważań należy się zgodzić poglądami Jerzego Pawła Naworskiego²⁰, że w świetle obecnych uregulowań rolnik indywidualny może być przedsiębiorcą w świetle prawa prywatnego, natomiast w zasadzie nie ma takiego statusu w prawie publicznym. Przedmiotem dyskusji może być postulat sformułowany przez Pawła Blajera, zakładający rozciągnięcie na osoby fizyczne prowadzące przychodowe gospodarstwa rolne statusu przedsiębiorcy także w obszarze prawa gospodarczego, w tym obowiązku wpisu do ewidencji CEDIG. Realizacja powyższego wymagałaby jedynie uchylecia art. 3 u.s.d.g.. Wydaje się, że w celach bezpieczeństwa i transparentności obrotu gospodarczego płodami rolnymi, potencjalnym kontrahentem powinno przysługiwać prawo do informacji o osobach fizycznych prowadzących gospodarstwo rolne, jak jest to realizowane w ramach

¹⁸ Por. E. Gniewek, *Kodeks cywilny – Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 214; W. Popiołek *Przedsiębiorcy i ich oznaczenia...*, s. 215.

¹⁹ Określając pozycję rolnika należy wspomnieć o zróżnicowaniu polskiego rolnictwa, m.in. pod względem uzyskiwanych dochodów, wielkości ekonomicznej, struktury agrarnej, czy regionalnym. Szerzej w: R. Rudnicki, *Działanie PROW „Renty strukturalne” a zmiany struktury wielkościowej gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2002–2010*, Roczniki Naukowe SERIA, t. 15, z. 2, s. 313–318; M.B. Pietrzak, D. Walczak, *Changes in agrarian structure in Poland in 1921 and 2002 based on the example of selected provinces from three annexed territories*, Roczniki Naukowe SERIA, t. 15, z. 4, s. 333–336; D. Walczak, *Inwestycje w rodzinnych gospodarstwach rolnych jako forma gromadzenia kapitału emerytalnego*, „Polityka Społeczna” 2011, nr 38, s. 54.

²⁰ J.P. Naworski, *Status prawny rolnika indywidualnego...*, s. 19.

ewidencji CEDIG.

Przedsiębiorca w teorii ekonomii

W ekonomii funkcjonuje wiele definicji przedsiębiorcy, a uznanie rolnika za przedsiębiorcę zapewne należy dokonać na gruncie całej nauki (oczywiście w pracy zostaną przytoczone wybrane definicje). Według Ricky W. Griffina: „przedsiębiorcą jest ktoś, kto podejmuje działania objęte mianem przedsiębiorczości, czyli ktoś, kto organizuje i prowadzi działalność gospodarczą oraz podejmuje ryzyko z nią związane”. Istotne jest, aby właściciel przedsiębiorstwa prowadził je samodzielnie, a nie wynajęty przez niego menedżer²¹. Joseph Schumpeter określa rolnika przedsiębiorcą: „bez względu na to, czy rachuje tak precyzyjnie jak wielki przemysłowiec, czy też podejmuje decyzje na wpół świadomy, siłą przyzwyczajenia (na podstawie odziedziczonego doświadczenia)”²². Z kolei pierwszy pojęcia przedsiębiorca (*entrepreneur*) użył Richard Cantillon w 1755 roku i zdefiniował go jako osobę, która inwestuje, przekształca i zarabia lub ponosi stratę. Innymi słowy przedsiębiorca kupuje surowce po określonej cenie, wartość dodaną tworzy w procesie transformacji, a następnie sprzedaje towary po cenie, której nie znał w momencie podejmowania decyzji o rozpoczęciu produkcji²³. A. David Silver uważa, że przedsiębiorcy to ludzie, którzy uczą się specjalnych osobistych zdolności, mają szczególną wiedzę na temat technologii, procesów, rynku, produktów, systemów i swej branży, a także mają znaczący wpływ na gospodarczą, społeczną, kulturalną oraz polityczną scenę w swoim kraju²⁴. Dla Jeana-Baptisty Saya przedsiębiorca to: „ktoś (kto) korzysta z tych wiadomości, żeby stworzyć produkt użyteczny. Jest to rolnik, rękodzielnik czy kupiec; lub jeśli się chce ich wszystkich określić wspólnym mianem, jest to przedsiębiorca przemysłowy, ten, co zamierza stworzyć dla siebie, dla własnego zysku i na własne ryzyko jakikolwiek produkt”. Say twierdzi również, że na przemysł składają się trzy odrębne czynności: zbadanie naturalnych właściwości produktu, zastosowanie tych wiadomości do pożytecznego użytku oraz wykonanie niezbędnych prac – u Saya (1767–1832) wspomniano oczywiście o pracach ręcznych²⁵. W definicji dostępnej na stronach internetowych *The Economist* możemy przeczytać, że przedsiębiorca to osoba, która ma duszę kapitalisty, zdolność do zagospodarowania czynników produkcji celem produkcji „czegoś” wartościowego oraz po-

²¹ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 730–731.

²² A. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 6.

²³ K. Raman, R.N. Anantharaman, S. Ramanathan, *Environmental, personality and motivational factors: a comparison study between women entrepreneurs and women non entrepreneurs in Malaysia*, „International Journal of Business and Management” 2013, vol. 8, nr 13, s. 16.

²⁴ A.D. Silver, *The entrepreneurial life: how to go for it and get it*, John Wiley & Sons, New York 1983, za: K. Raman, R.N. Anantharaman, S. Ramanathan, *Personality and motivational...*, s. 18.

²⁵ J.B. Say, *Traktat o ekonomii politycznej*, PWN, Warszawa 1960, s. 118–119.

dejmując ryzyko w pogoni za zyskiem²⁶. Z kolei dla Ludwiga von Misesa: „Przedsiębiorca może osiągnąć zysk jedynie wtedy, gdy przewiduje przyszłe warunki trafniej niż inni przedsiębiorcy”²⁷. Janusz Beksiak za przedsiębiorcę uważa osobę podejmującą na własny rachunek decyzję o użyciu czynników wytwórczych do produkowania dóbr na rynek²⁸.

Odpowiadając na postawione na wstępie pytanie, należy podkreślić za Gerardem McElwee, że podstawowym błędem w takich analizach jest uznawanie rolników za grupę jednolitą, a grupa ta, jak już wspomniano, zarówno pod względem uzyskiwanych dochodów, źródła utrzymania, rodzaju i wielkości produkcji, wykształcenia rolnika, towarowości produkcji²⁹ czy posiadanego kapitału wymaga uwzględnienia jej specyfiki i zróżnicowania³⁰.

Podsumowując można stwierdzić, że niewątpliwie rolnicy produkujący na rynek są mikroprzedsiębiorcami, bowiem:

- prowadząc produkcję rolną narażeni są na ryzyko,
- gospodarstwo rolne, jako źródło utrzymania rodziny, prowadzą samodzielnie (ewentualnie z własną rodziną) w sposób zorganizowany i ciągły³¹ w celu uzyskania odpowiedniego dochodu,
- celem osiągnięcia odpowiedniej stopy zwrotu inwestują w gospodarstwo rolne; popularne w tym środowisku są sformułowania „jakie ziarno, taki snopek” czy „ziemi nie oszukasz”, co wskazuje na wiedzę o relacji nakładu do efektu,
- posiadają *know-how* na temat produkcji rolnej, często innowacyjne, np. odnoszące się do rodzaju posiadanych gleb, itp.

Rolników natomiast, którzy produkują wyłącznie na własne potrzeby, nie myślą o zysku z produkcji rolnej i dla których prowadzenie gospodarstwa rolnego nie jest głównym źródłem dochodu za takich uznać nie można. Posiadają oni grunty rolne: aby korzystać z dopłat unijnych, być ubezpieczonym w KRUSie, odziedziczyli je po przodkach, zakupili jako inwestycję lub po prostu nie mają innej alternatywy zawodowo-społecznej³². Niestety w Polsce jest zbyt wielu rolników nieprzedsiębiorców, a zbyt mało przedsiębiorców. Prowadzi to do zwiększonych wydatków na

²⁶ Hasło Entrepreneur, „The Economist”, <http://www.economist.com/economics-a-to-z> (20.10.2013).

²⁷ L. von Mises, *Ludzkie działanie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007, s. 254.

²⁸ Szczególnie u rolników istotne jest określenie „na własny rachunek”, każde działanie ma bowiem swoje odzwierciedlenie w sytuacji całej rodziny zamieszkującej wspólnie w gospodarstwie rolnym. J. Beksiak, *Wybór przedsiębiorcy*, w: *Ekonomia*, red. J. Beksiak, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 65.

²⁹ Towarowość produkcji oznacza udział produkcji przeznaczonej na sprzedaż w ogólnej produkcji gospodarstwa rolnego.

³⁰ G. McElwee, *Farmers as entrepreneurs: developing competitive skills*, „Journal of Developmental Entrepreneurship” 2006, vol. 11, nr 3, s. 202.

³¹ Specyfika działalności rolniczej nie pozwala na prowadzenie gospodarstwa w inny sposób niż zorganizowany i ciągły.

³² Należy podkreślić, że uznanie za przedsiębiorcę osoby fizycznej nie jest uzależnione od wielkości lub dochodowości prowadzonego biznesu.

pomoc kierowaną do tych nieprodukcujących, nieosiągających wystarczających dochodów.

Podsumowanie

Uznanie rolnika za przedsiębiorcę nie jest uzależnione wyłącznie od dyscypliny naukowej, zgodnie z którą dokonuje się klasyfikacji, ale również może zależeć od szczegółowych założeń i kierunku badań. Należy jednak podkreślić, że zarówno ekonomia, jak i prawo w coraz szerszym zakresie uznaje rolnika produkującego na rynek za przedsiębiorcę, a literalne wyłączenie działalności rolniczej w ustawie o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej z zakresu stosowania tej ustawy potwierdza tylko, że może być ona za taką uznaną również w prawie publicznym.

Gdyby jednak rolnicy oficjalnie byli uznani za przedsiębiorcę zapewne nie mogliby korzystać z wielu preferencyjnych form wsparcia, na które nie mogą liczyć zwykli przedsiębiorcy. Obecne regulacje dotyczące rolnika indywidualnego stawiają go w uprzywilejowanej sytuacji w porównaniu do pozostałych przedsiębiorców. Jako przykłady można wskazać regulacje w zakresie kontrastu między stawkami w podatku rolnym a podatku od nieruchomości, zryczałtowany zwrot podatku dla rolników dokonujących dostawy produktów rolnych dla podatnika podatku VAT, preferencje w zakresie podatku akcyzowego, w zakresie ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz wyłączenie podatku od osób fizycznych. Finalnie mamy do czynienia ze znacznym podmiotowym zróżnicowaniem praw i obowiązków dla identycznego przedmiotu działalności, co kontrastuje z konstytucyjną zasadą równości wobec prawa.

Literatura

- Beksiak J., *Wybór przedsiębiorcy*, w: *Ekonomia*, red. J. Beksiak, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Błajer P., *Definicja i status rolnika indywidualnego jako przedsiębiorcy w prawie włoskim i polskim*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, nr 3.
- Gniewek E., *Kodeks cywilny – Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Kermer E., *Odpowiedzialność za zobowiązania związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego*, Kraków 2003.
- McElwee G., *Farmers as entrepreneurs: developing competitive skills*, „Journal of Developmental Entrepreneurship” 2006, vol. 11, nr 3.
- Naworski J.P., *Status prawny rolnika indywidualnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 10.
- Ochendowski E., *Prawo Administracyjne*, TNOiK, Toruń 2006.
- Piątkowski W., *Małe i średnie przedsiębiorstwa*, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Oeconomica 1999, nr 149.
- Pietrzak M.B., Walczak D., *Changes in agrarian structure in Poland in 1921 and 2002 based on the example of selected provinces from three annexed territories*, Roczniki Naukowe SERIA, t. 15, z. 4.
- Popiołek W., *Przedsiębiorcy i ich oznaczenia*, w: *Kodeks cywilny. Tom I – Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2008.

- Raman K., Anantharaman R.N., Ramanathan S., *Environmental, personality and motivational factors: a comparison study between women entrepreneurs and women non entrepreneurs in Malaysia*, „International Journal of Business and Management” 2013, vol. 8, nr 13.
- Rudnicki R., *Działanie PROW „Renty strukturalne” a zmiany struktury wielkościowej gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2002–2010*, Roczniki Naukowe SERIA, t. 15, z. 2.
- Say J.B., *Traktat o ekonomii politycznej*, PWN, Warszawa 1960.
- Schumpeter A., *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.
- Silver A.D., *The entrepreneurial life: how to go for it and get it*, John Wiley & Sons, New York 1983.
- The Economist, <http://www.economist.com/economics-a-to-z> (20.10.2013).
- Von Mises L., *Ludzkie działanie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007.
- Walczak D., *Inwestycje w rodzinnych gospodarstwach rolnych jako forma gromadzenia kapitału emerytalnego*, „Polityka Społeczna” 2011, nr 38.
- Walczak D., Voss G., *New possibilities of supporting Polish SMEs within the Jeremie Initiative Managed by BGK*, „Mediterranean Journal of Social Sciences” 2013, vol. 4, nr 9.
- Wiśniewski A.W., *Stan prywatnego prawa gospodarczego a optymalna wizja kodeksu cywilnego – zagadnienia podmiotowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 6.
- Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. DzU 2008, nr 50, poz. 291, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (t.j. DzU 2002, nr 101, poz. 927).
- Ustawa z dnia 30 marca 2001 r. o rolniczych badaniach rynkowych (DzU 2001, nr 42, poz. 471, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2001 r. o cenach (t.j. DzU 2013, poz. 385).
- Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (t.j. DzU 2012, poz. 803).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności (t.j. DzU 2012, poz. 86).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej (DzU 2004, nr 173, poz. 1807, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (DzU 2005, nr 150, poz. 1249, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 10 marca 2006 r. o zwrocie podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej (DzU 2006, nr 52, poz. 379, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (DzU 2013, poz. 403).

AN INDIVIDUAL FARMER – A (MICRO)-ENTREPRENEUR, OR A FARMER – ECONOMIC AND LEGAL ANALYSIS

Summary

Answering the question whether a farmer is an entrepreneur or not is not an easy task. Firstly, the answer should be considered within multiple disciplines. The terms ‘farmer’ and ‘entrepreneur’ are defined differently by lawyers and differently by economists. However,

within the discussed disciplines farmers may have various definitions which treat them as entrepreneurs or as farmers exclusively (then as whom?). Summarising, it must be emphasised that an increasing number of analyses, elaborations, or experts' reports regard farmers as entrepreneurs - maybe not precisely defined by relevant regulations but still as entrepreneurs.

Keywords: farmer, micro-entrepreneur, agriculture

Translated by Damian Walczak